

*Κάρολι, Όττο. (1983). Εισαγωγή στη μουσική (μτφρ.
Τρισεύγενη Καλοκύρη). Αθήνα: Νεφέλη.*

μέτρα τὸ δευτερόλεπτο. Φυσικά, ἡ ταχύτητα αὐτὴ ἀλλάζει ἀνάλογα μὲ τὶς ἀτμοσφαιρικές συνθήκες. Ἐκτός ἀπ' τὸν ἀέρα, ὑπάρχουν κι ἄλλα μέσα πού μποροῦν νά διαδώσουν τὸν ἦχο π.χ. τὸ νερό, τὸ ξύλο κλπ., ἀλλ' αὐτὸ τὸ βιβλίο ἔχει νά κάνει κυρίως μὲ τὸ «μουσικό» ἦχο καὶ τὴν καλλιτεχνικὴ του χρῆση· ἔτσι, γιὰ μᾶς μέσο εἶναι ὁ ἀέρας.

Ἄν ἡ δόνηση εἶναι περιοδική, ὁ ἦχος πού παράγεται εἶναι «μουσικός» καὶ ἀντιπροσωπεύει ἕνα φθόγγο ὀρισμένου τονικοῦ ὕψους· ἂν ἡ δόνηση εἶναι ἀκανόνιστη, τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι θόρυβος. Αὐτὸ τὸ φαινόμενο μπορεῖ ἀπλά νά παρασταθεῖ μὲ τὴ «γραφικὴ» μέθοδο. Κολλᾶμε μιά βελόνα σὲ μιά ἀπ' τὶς ἄκρες ἑνὸς διαπασῶν καὶ τὴν τοποθετοῦμε κατακόρυφα σ' ἕνα μαυρισμένο τζάμι, ἔτσι πού νά τὸ ἀγγίζει ἐλαφρά. Θέτομε τὸ διαπασῶν σὲ παλμικὴ κίνηση, καὶ τὸ τζάμι σιγά σιγά κινεῖται πρὸς τὰ ἔμπρως. Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι καθὼς τὸ διαπασῶν δονεῖται, ἡ βελόνα διαγράφει ἕνα σύνολο ἀπὸ περιοδικές καμπύλες.

Κάθε ἦχος ἔχει τρεῖς χαρακτηριστικὲς ιδιότητες. Ἄς πάρουμε ἕνα παράδειγμα ἀπ' τὴν καθημερινή ζωή. Ὅταν περπατᾶμε στὸ δρόμο, ἀκοῦμε τὴν ἴδια στιγμὴ διαφορετικούς ἦχους: αὐτοκίνητα, μοτοποδηλάτα, ἀεροπλάνα, ραδιόφωνα, ἀνθρώπους νά περπατοῦν καὶ νά μιλοῦν. Ταυτόχρονα παράγουν ἦχους ὀξύτερους, χαμηλότερους, δυνατότερους ἢ ἀπαλότερους. Μὲ τὸ αὐτὸ μας αὐτομάτως ξεχωρίζουμε μιά ψιλὴ παιδικὴ φωνὴ ἀπὸ μιά βαθιὰ ἀνδρική, τὸ δυνατό θόρυβο ἑνὸς ἀεροπλάνου πού περνᾶ ἀπ' τὸ βούισμα τῆς κυκλοφορίας στοὺς δρόμους, καὶ ξέρομε ἂν ὁ ἦχος πού βγαίνει ἀπὸ ἕνα ραδιόφωνο παίζεται ἀπὸ τρομπέτα ἢ βιολί. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, χωρὶς νά τὸ θέλουμε, ξεχωρίζουμε τὰ τρία χαρακτηριστικὰ τοῦ ἦχου: ὕψος, ἐνταση καὶ χρoιά.

Ὑψος

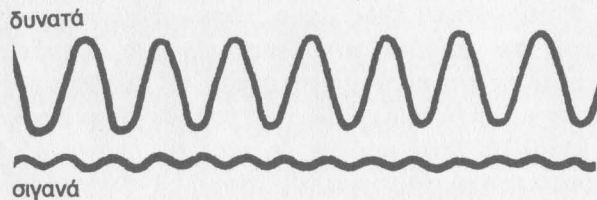
Ἀντίληψη τοῦ ὕψους εἶναι ἡ ἰκανότητα νά διακρίνει κανεὶς τὸν ὀξύ ἀπ' τὸ χαμηλό ἦχο. Τὸ ὕψος ἐξαρτᾶται ἀπ' τὴ συχνότητα (=ἀριθμὸς δονήσεων κατὰ δευτερόλεπτο) τοῦ δονούμενου σώματος. Ὅσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ συχνότητα ἑνὸς ἦχου, τόσο μεγαλύτερο εἶναι τὸ ὕψος του καὶ ὅσο μικρότερη εἶναι ἡ συχνότητα, τόσο τὸ ὕψος του εἶναι χαμηλότερο. Οἱ φυσικοὶ μᾶς τὸ δείχνουν μὲ τὸ ἐξῆς παράδειγμα: τοποθετοῦμε ἕνα κομμάτι μέταλλο, ἔτσι πού νά ἔρχεται σ' ἐπαφή μ' ἕνα ὀδοντωτὸ τροχό. Θέτομε τὸν τροχό σὲ κίνηση. Ἐτσι παράγονται δονήσεις στὸν ἀέρα. Ἄν ὁ τροχὸς ἔχει π.χ. 128 δόντια καὶ προσαρμολόζοντας ἕναν κινητήρα τὸν κάνουμε νά γυρίζει δύο φορές τὸ δευτερόλεπτο, ἔχουμε ἦχο 256 δονήσεων ἢ κύκλων τὸ δευτερόλεπτο (c/s). Ἄν τὸν κάνουμε νά γυρίζει μιά φορά τὸ δευτερόλεπτο, ἔχουμε ἦχο 128 δονήσεων, πού εἶναι χαμηλότερος ἀπ' τὸν προηγούμενο κλπ.

Τὸ κατώτατο ὄριο τῆς ἀκουστικῆς μας ἰκανότητας εἶναι περίπου 16-20 δονήσεις τὸ δευτερόλεπτο· τὸ ἀνώτατο ὄριο εἶναι γύρω στὶς 20000 δονήσεις. Τὰ ὄρια τῆς συνηθισμένης ἔκτασης τοῦ μουσικοῦ ἦχου, φαίνονται καλύτερα ἀπ' τὸ γεγονός ὅτι μιά μικτὴ χορωδία παράγει ἦχο μεταξύ τῶν συχνοτήτων 64 καὶ 1500 κι ἕνα μεγάλο πιάνο συναυλιῶν (μὲ μεγαλύτερο κλαβιέ ἀπ' αὐτὰ πού ἔχουν τὰ πιάνα πού ὑπάρχουν στὰ σπίτια) ἐκτείνεται περίπου ἀπὸ 20 μέχρι 4176 κύκλους τὸ δευτερόλεπτο.

Ἐνταση

Εἶδαμε πὼς τὸ ὕψος ἑνὸς φθόγγου ἐξαρτᾶται ἀποκλει-

στικά απ' τή συχνότητα τής δόνησης. 'Η ένταση ενός φθόγγου έξαρτάται απ' τό πλάτος τής δόνησης. Μεγαλύτερη ή μικρότερη δύναμη στή δόνηση προκαλεί τήν παραγωγή δυνατότερων ή σιγανότερων ήχων.

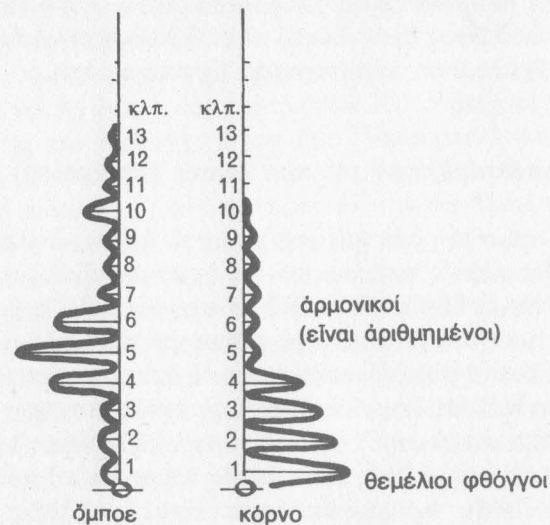

Σχήμα 1

Χροιά

'Η χροιά (γαλλικά timbre) προσδιορίζει τή διαφορά στό χρώμα του τόνου ανάμεσα σ' ένα φθόγγο πού παίζεται από διαφορετικά όργανα, ή τραγουδιέται από διαφορετικές φωνές. Έτσι, τό «χρώμα» ενός φθόγγου μᾶς βοηθά νά ξεχωρίσουμε τά διάφορα όργανα πού παίζουν τήν ίδια μελωδία. Κανείς δέ θά δυσκολευτεί νά ξεχωρίσει τό ήχόχρωμα μιᾶς τρομπέτας ἀπό ενός βιολιού. Γιατί ὁμως; Έδῶ ἐρχόμαστε σ' ένα ἀπό τά πιά μαγευτικά φαινόμενα τής ἀκουστικῆς, τούς ἀρμονικούς. 'Η συχνότητα πού εἶναι ἡ χαρακτηριστική ένός φθόγγου εἶναι μόνο ἡ θεμελιώδης μιᾶς σειρᾶς ἄλλων φθόγγων πού ταυτόχρονα παρουσιάζονται πάνω ἀπό τόν θεμέλιο φθόγγο. Αὐτοί οἱ φθόγγοι ὀνομάζονται ἀρμονικοί. 'Ο λόγος γιά τόν ὅποιο οἱ ἀρμονικοί δέν ἀκούγονται καθαρά εἶναι ὅτι τό πλάτος τους εἶναι μικρότερο ἀπ' τό πλάτος τοῦ θεμέλιου. Εἶναι ὁμως

σημαντικοί γιατί προσδιορίζουν τή χροιά ενός φθόγγου καί δίνουν λαμπρότητα στόν ἦχο. Αὐτό πού μᾶς κάνει νά μπορούμε νά ξεχωρίσουμε τή χροιά π.χ. ενός ὁμοε ἀπό ενός κόρνου εἶναι ἡ ποικιλία τοῦ πλάτους τῶν ἀρμονικῶν πάνω ἀπ' τούς βασικούς φθόγγους πού παράγουν.

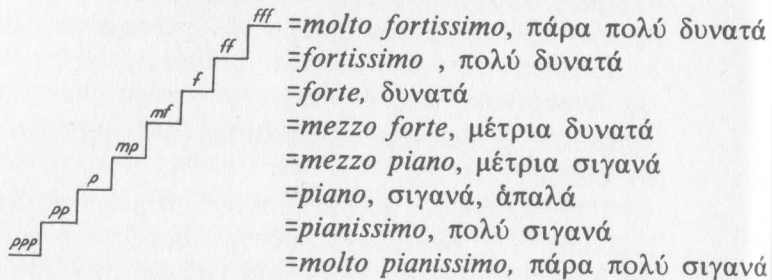
Σχ. 2 (Βλ. καί σχ. 85)

Φανταστεῖτε τί περίπλοκο κυματιστό σχέδιο δίνει μιᾶ ὀλόκληρη ὀρχήστρα.

Πρίν ἀφήσουμε τήν περιοχή τής φυσικῆς, ὑπάρχουν ἀκόμη μερικά πράγματα πού ἀξίζει ν' ἀναφέρουμε γιατί πολύ συχνά τά συναντᾶ ὁ ἀκροατής.

παίζουμε μία νότα στο πιάνο, παράγουμε ήχο δυνατότερο ή σιγανότερο ανάλογο με τη δύναμη που χτυπάμε τη νότα. Η ενέργειά μας μεταδίδεται με την ευαίσθητη κατασκευή του κλαβιέ στις χορδές.

Η αύξομείωση από τους πολύ απαλούς μέχρι τους πολύ δυνατούς ήχους και αντίστροφα, παριστάγεται με τα σημεία δυναμικής.

Αυτά τα σημεία συνήθως γράφονται κάτω απ' το πεντάγραμμο και φανερώνουν πόσο δυνατά ή σιγανά πρέπει να παιχτούν οι νότες.

Σχ. 47 (Μπετόβεν)

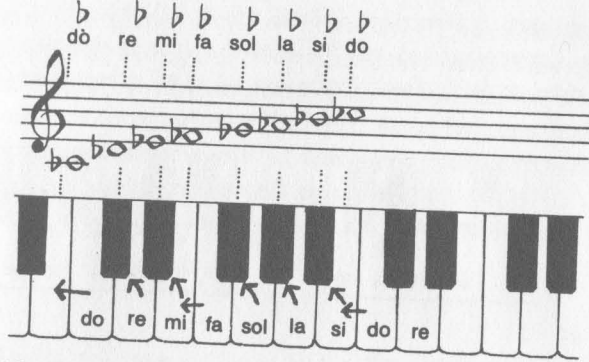
Σε μία μουσική σύνθεση, τό πέρασμα από ένα βαθμό δυναμικής σ' έν' άλλο, μπορεί να είναι ξαφνικό ή βαθμιαίο. Η ξαφνική αλλαγή της δυναμικής δηλώνεται με τα απαραίτητα σημεία κάτω απ' τις νότες στις οποίες πρέπει να γίνει ή αλλαγή. Γι' αυτό μπορεί να γίνει συνδυασμός διάφορων δυναμικών στοιχείων, π.χ. *fp*, δηλ. δυνατό που ξαφνικά ακολουθείται από σιγανό.

Επίσης χρησιμοποιείται και ή ιταλική λέξη *subito* (*sub.*) = ξαφνικά, π.χ. *p. sub.* = ξαφνικά σιγανά. Και οι λέξεις *più* = περισσότερο και *meno* = λιγότερο, χρησιμοποιούνται στην αλλαγή της δυναμικής, π.χ. *più forte* = πιο δυνατά, *meno piano* = λιγότερο σιγανά.

Η βαθμιαία αύξομείωση της δυναμικής δηλώνεται με τό «ψαλίδι» που λέγεται *crescendo* (*cresc.*) = βαθμιαία αύξηση της έντασης του ήχου, *decrescendo* ή *diminuendo* (*decresc.*, *dimin.*, ή *dim.*) = βαθμιαία ελάττωση της έντασης του ήχου· *morendo* ή *smorzando* = σβήσιμο του ήχου.

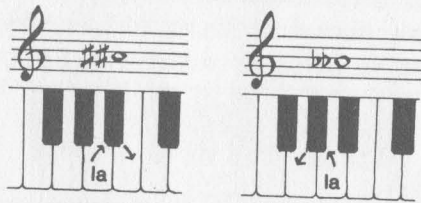
* Άλλα έκφραστικά σημεία

Υπάρχουν ποικίλα σημάδια για ειδικές χρήσεις. Αυτά που χρησιμοποιούνται πιο συχνά είναι: = *sforzando* ή *sforzato* (*sf*, *sfz*) δηλ. χτύπημα με δυνατό τονισμό· = *staccato* δηλ. μικρό «τσιμπημα» του ήχου, = *staccatissimo*· = *tenuto* δηλ. κρατημένο, πλατύ (έννοει πώς ή νότα πρέπει να κρατηθεί σ' όλη της τή χρονική αξία και να τονιστεί ελαφρά). Όλα αυτά τα σημεία μπαίνουν πάνω ή κάτω απ' τή νότα στην όποια αναφέρονται. Τό σημάδι μπαίνει πάνω ή κάτω από δύο ή περισσότερες νότες (οί νότες αυτές μπορεί να μην έχουν τό ίδιο ύψος) και δείχνει πώς πρέπει να παιχτούν σάν μία ένότητα. Η ιταλική λέξη γι' αυτό είναι *legato*. Μερικές φορές ό τρόπος της εκτέλεσης υποδεικνύεται μ' ένα επίρρημα π.χ. *cantabile*, τραγουδιστά· *sostenuto*, συγκρατημένα· *dolce*, γλυκά· *giocoso*, χαρούμενα· *maestoso*, μεγαλόπρεπα· *grazioso*, χαριτωμένα· *animato*, μέ ψυχή.

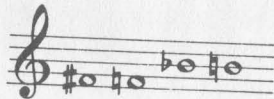
Σχ. 50 (συνέχεια)

Καμιά φορά, χρειάζεται να υψώσουμε ή να χαμηλώσουμε μία νότα όχι κατά ένα αλλά κατά δύο ήμιτόνια (δηλ. κατά ένα τόνο). Στην περίπτωση αυτή τα σημάδια που χρησιμοποιούμε λέγονται: διπλή δίεση (# ή x) και διπλή ύφεση (bb).

Σχ. 51

Γιά να επαναφέρουμε μία νότα που έχει δίεση ή ύφεση στο αρχικό της τονικό ύψος π.χ. από τό Fa δίεση στο Fa, χρησιμοποιούμε τό σημάδι της ανάιρεσης (x)*

Σχ. 52

*Σ.τ.Μ.
Γιά τίς διπλές αλλοιώσεις μπαίνει ή διπλή ανάιρεση (x).

Κλίμακες

Έχουμε δει πώς ή απόσταση π.χ. από τό do' στο do'' ή από τό re' στο re'' αποτελεί διάστημα που λέγεται οκτάβα. Κλίμακα (σκάλα) είναι μιά σειρά φθόγγων που τοποθετούνται διαδοχικά πρὸς τά πάνω ή πρὸς τά κάτω μιᾶς νότας ἔτσι ὥστε νά σχηματίζεται οκτάβα. Μποροῦμε εύκολα νά κάνουμε σύγκριση ανάμεσα στά σκαλοπάτια μιᾶς σκάλας καί στίς βαθμίδες μιᾶς μουσικῆς κλίμακας. Ὑπάρχουν πολλῶν εἰδῶν κλίμακες: ή πεντάφθογγη, ή Ἰνδική sa-grama, ή ἀραβική δεκαεπτάτονη, ή κλίμακα που ἀποτελεῖται μόνο ἀπό τόνους κλπ. Ἡ βασική κλίμακα τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς εἶναι ή διατονική που ἀποτελεῖται ἀπό τόνους καί ήμιτόνια.

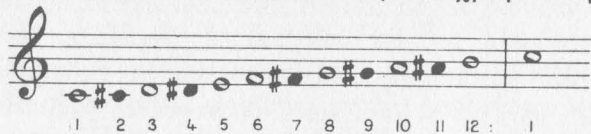
Ἡ προέλευση τοῦ εὐρωπαϊκοῦ συστήματος κλιμάκων μπορεῖ νά ἀναζητηθεῖ στούς Ἀρχαίους Ἕλληνες, οἱ ὁποῖοι ἔδιναν στίς κλίμακες τά ὀνόματα φυλῶν* π.χ. Δώριος τρόπος, Φρύγιος τρόπος, Λύδιος Μιξολύδιος. Αὐτοῖ ἦταν οἱ κύριοι τρόποι καί ἀποτελοῦνταν ἀπό μιά χαρακτηριστική σειρά κατερχόμενων τόνων καί ήμιτονίων.

Σχ. 53

*Σ.τ.Μ.
Οἱ ἀρχαῖες ἐλληνικές κλίμακες ὀνομάζονται τρόποι.

ἄσπρα) ἀπ' τό do' στό do'', προκύπτει μιά κλίμακα μέ 12 ἡμιτόνια. Αὐτή ἡ κλίμακα λέγεται χρωματική.

Σχ. 75

Χρωματικές κλίμακες μποροῦν νά σχηματιστοῦν προχωρώντας κατά ἡμιτόνιο ἀπ' ὁποιαδήποτε νότα πρὸς τὰ πάνω καί πρὸς τὰ κάτω. Ὅταν γράφουμε χρωματικές κλίμακες συνήθως βάζουμε διέσεις στίς νότες πού ἀνεβαίνουν καί ὑφέσεις στίς νότες πού κατεβαίνουν.

Σχ. 76

Ἐπάρχουν ἀκόμα δύο εἰδῶν κλίμακες πού ἀξίζει νά προσέξουμε, γιατί συχνά τίς συναντοῦμε σέ ἔργα συνθετῶν τοῦ τέλους τοῦ 19ου καί τοῦ 20ου αἰ. Οἱ κλίμακες αὐτές εἶναι ἡ πεντάφθογγη καί ἡ κλίμακα πού ἀποτελεῖται μόνο ἀπό τόνους.

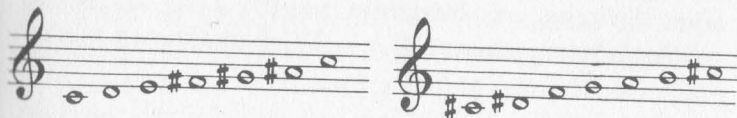
Πεντάφθογγη κλίμακα

Ἀποτελεῖται ἀπό πέντε νότες. Στό πιάνο σχηματίζεται παίζοντας μόνο τὰ 5 μαῦρα πληκτρα ἀρχίζοντας ἀπ' τό Fa#: Fa#, Sol#, La#, Do#, Re#. Ἡ κλίμακα αὐτή εἶναι μιά ἀπ' τίς παλιότερα γνωστές· ἐμφανίστηκε περίπου τό 2000 π.Χ. Εἶναι πολύ δημοφιλῆς σέ διάφορους λαούς, καί χρησίμεψε σάν βασική κλίμακα γιά πολλά λαϊκά τραγούδια.

Κλίμακα πού ἀποτελεῖται μόνο ἀπό τόνους

Βασικά ὑπάρχουν μόνο δύο κλίμακες πού ἀποτελοῦνται ἀπό τόνους. Μιά πού ἀρχίζει ἀπ' τό Do καί μιά ἄλλη πού ἀρχίζει ἀπ' τό Do# (ἢ ἡ ἐναρμόνιά της Reb).

Ἀπ' ὅποια νότα κι ἂν ἀρχίσουμε, ἡ κλίμακα πού ἀποτελεῖται ἀπό τόνους θ' ἀντιστοιχεῖ μέ μιά ἀπ' τίς δύο παρακάτω μορφές.

Σχ. 77

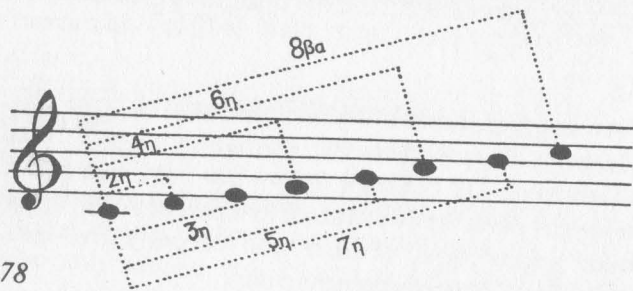
Ἐν καί ἡ κλίμακα αὐτή ἐμφανίστηκε σέ ἔργα τοῦ Λίστ (Liszt) κ.ἄ. ἡ χρήση της συνδέεται μέ τόν Ντεμπισί (Debussy). Ἡ ἔλλειψη ἡμιτονίων (καί, φυσικά, προσαγωγέα) δίνει στήν κλίμακα ἕνα μυστηριώδη ἐρωτηματικό χαρακτήρα, τέτοιο πού ταίριαζε στό μουσικό λεξιλόγιο τῶν ἐμπρεσιονιστῶν.

Διαστήματα

Συναντήσαμε κιόλας τή λέξη διάστημα, καί θά θυμᾶστε πὼς τήν ὀρίσαμε σάν διαφορά τονικοῦ ὕψους μεταξύ δύο φθόγγων. Ἀκόμα, ὅταν μιλοῦσαμε γιά σημειογραφία καί γιά κλίμακες, συναντήσαμε παραδείγματα διαστημάτων ὀγδῶς, πέμπτης, τέταρτης, τρίτης. Τώρα θά συγκεντρώσουμε τὰ διάφορα διαστήματα καί θά τὰ ἐξετάσουμε ἀπό κοντά.

Εἶδαμε πὼς κάθε βαθμίδα τῆς κλίμακας συμβολίζεται μ' ἕνα λατινικό ἀριθμό: I, II, III, IV, V, VI, VII,

VIII. Ἡ τονική σημειώνεται μέ I. Οἱ ἴδιοι αὐτοὶ ἀριθμοὶ χρησιμοποιοῦνται γιά νά ὀνομάσουν καί τὰ διαστήματα. Τό πρῶτο διάστημα, εἶναι ψευδοδιάστημα πού σχηματίζεται ἀπ' τήν τονική καί τήν ἐπανάληψή της καί λέγεται ταυτοφωνία (unisono). Ὁ ὄρος ταυτοφωνία χρησιμοποιεῖται ἐπίσης ὅταν δύο ἢ περισσότερες φωνές ἢ ὄργανα παίξουν στό ἴδιο τονικό ὕψος ἢ μέ διαφορά ὀκτάβας. Τό ἐπόμενο διάστημα μεταξύ I — II εἶναι δεύτερη, τό διάστημα μεταξύ I — III εἶναι τρίτη, τό διάστημα μεταξύ I — IV εἶναι τέταρτη κ.ο.κ.

Σχ. 78

Αὐτή εἶναι μιά πρόχειρη ἀριθμητική κατάταξη τῶν διαστημάτων. Ὅπως εἶδαμε στίς μείζονες καί στίς ἐλάσσονες κλίμακες μιά τρίτη μπορεῖ νά εἶναι μεγάλη ἢ μικρή ἀνάλογα μέ τήν διάταξη τῶν τόνων καί ἡμιτόνων της. Ἀπ' αὐτό καταλαβαίνουμε πώς ἐκτός ἀπ' τήν ἀριθμητική διάκριση τῶν διαστημάτων ὑπάρχουν καί ποιοτικές διακρίσεις· αὐτές εἶναι οἱ ἐξῆς πέντε: διαστήματα καθαρὰ, μεγάλα, μικρά, αὐξημένα καί ἐλαττωμένα.

Καθαρὰ διαστήματα εἶναι ἡ ταυτοφωνία (= διάστημα πρώτης), ἡ τέταρτη, ἡ πέμπτη καί ἡ ὄγδοη. Τά ὑπόλοιπα διαστήματα, δηλαδή ἡ δεύτερη, ἡ τρίτη,

ἡ ἕκτη καί ἡ ἔβδομη εἶναι *μεγάλα*. Ἄν ἕνα μεγάλο διάστημα ἐλαττωθεῖ κατά ἕνα ἡμιτόνιο θά προκύψει *μικρό διάστημα*. Ἔτσι τό Do — Mi εἶναι τρίτη μεγάλη, ἀλλά Do — Mi^b εἶναι τρίτη μικρή· Do — Re εἶναι δεύτερη μεγάλη, ἀλλά Do — Re^b εἶναι δεύτερη μικρή κ.ο.κ. Εἶδαμε πώς ὁ λόγος μεταξύ τῶν συχνοτήτων δύο φθόγγων ὁποιασδήποτε ὀκτάβας εἶναι 1:2. Οἱ λόγοι μεταξύ τῶν συχνοτήτων ἄλλων διαστημάτων μποροῦν νά ὑπολογιστοῦν: γιά τήν πέμπτη 2:3, τήν τέταρτη 3:4, τήν τρίτη μεγάλη 4:5, τήν τρίτη μικρή 5:6, τόν τόνο 8:9 κ.ο.κ. Προσέξτε πώς τά καθαρὰ διαστήματα χαρακτηρίζονται ἀπό ἀπλούστερα κλάσματα.

Ὅταν ἕνα διάστημα καθαρό ἢ μεγάλο αὐξηθεῖ κατά ἕνα ἡμιτόνιο, τότε λέγεται *αὐξημένο*, π.χ. Do — Sol εἶναι πέμπτη καθαρή, ἀλλά Do — Sol # εἶναι πέμπτη αὐξημένη. Ἄν ἕνα καθαρό ἢ μικρό διάστημα ἐλαττωθεῖ κατά ἕνα ἡμιτόνιο, τότε λέγεται *ἐλαττωμένο*, π.χ. Do — Sol εἶναι πέμπτη καθαρή, ἀλλά Do — Sol^b εἶναι πέμπτη ἐλαττωμένη. Τό σχ. 79 δείχνει αὐτά τά διαστήματα σέ σχέση μέ τό do'.

Καθαρὰ Διαστήματα	
Μεγάλα Διαστήματα	
Μικρά Διαστήματα	
Αὐξημένα Διαστήματα	
Ἐλαττωμένα Διαστήματα	

Σχ. 79

δήποτε μουσική, μεταξύ ἄς ποῦμε, Μπάχ καί Μπράμς (Brahms). Ἡ λειτουργία σέ Si ἐλάσσονα τοῦ Μπάχ, δέν εἶναι ἀπαραίτητα πιά μεγαλειώδης ἀπ' τή λειτουργία τοῦ Μασό (Machaut) ἢ τοῦ Στραβίνσκι· εἶναι ἀπλῶς διαφορετική.

Μετά τήν εἰσαγωγή τῆς τρίφωνης συγχορδίας τόν 15ο αἰ., σήμερώθηκε μιά γρήγορη ἀνάπτυξη τῆς τεχνικῆς, πού ἔφτασε σέ ἐξαιρετική ἀνθιση τόν 16ο αἰ.—μιά ἀπ' τίς πιά γόνιμες περιόδους τῆς ἱστορίας τῆς μουσικῆς. Σιγά σιγά τό σύστημα τῶν τρόπων ἐγκαταλείφθηκε καί κατά τό τέλος τοῦ 17ου αἰ. ἐπιβλήθηκε τό μείζον—ἐλασσον τονικό σύστημα. Ἀπό τότε ὡς τό τέλος τοῦ 19ου αἰ. αὐτό τό «ἱεραρχικό» σύστημα μουσικῆς φαινόταν ἀμετάβλητο. Ὅμως δέν ἦταν ἔτσι, ἄν καί αὐτό τό σύστημα εἶναι πού διδάσκεται σήμερα, ἀναχρονιστικά, μέ ἀποτέλεσμα νά ἀποκλείονται ἄλλα συστήματα. Βέβαια, ὄχι χωρίς λόγο: ἡ λεπτομερῆς ἀντίληψη αὐτῆς τῆς μεγάλης περιόδου χρησιμεύει (ἢ θά χρησίμευε) γιά νά μεγαλώσει τήν ἐκτίμησή μας γιά τό παρελθόν καί τό παρόν. Μ' αὐτό τό στόχο, θά ρίζουμε μιά ματιά στήν «παραδοσιακή» ἄρμονία.

Οἱ συγχορδίες καί οἱ συνδέσεις τους

Τρίφωνες συγχορδίες

Δύο ἢ περισσότεροι φθόγγοι πού ἤχουν μαζί ἀποτελοῦν μιά συγχορδία. Ὁ κάθετος συνδυασμός *τριῶν ἤχων* τοῦ θεμέλιου φθόγγου (ἢ πρώτης), τῆς τρίτης καί τῆς πέμπτης δίνει *τρίφωνη συγχορδία*. Ὁ φθόγγος πάνω στόν ὁποῖο σχηματίζεται ἡ τρίφωνη συγχορδία λέγε-

ται *θεμέλιος*. Εἶδαμε πῶς μιά κλίμακα λέγεται μείζονα ἢ ἐλάσσονα, ἀνάλογα μέ τή φύση τῆς τρίτης βαθμίδας. Τό ἴδιο ἰσχύει γιά τήν τρίφωνη συγχορδία. Ἡ τρίτη πάνω ἀπ' τό θεμέλιο φθόγγο μπορεῖ νά εἶναι μείζονα ἢ ἐλάσσονα. Ἔτσι διακρίνουμε μείζονες καί ἐλάσσονες τρίφωνες συγχορδίες. Καί στίς δύο περιπτώσεις ἡ πέμπτη εἶναι καθαρή.

Ἐπάρχουν ἄλλα δύο εἶδη τρίφωνων συγχορδιῶν, οἱ *αὔξημένες* καί οἱ *ἐλαττωμένες*. Αὐτές ἐμφανίζονται ὅταν τό διάστημα μεταξύ τοῦ θεμέλιου φθόγγου καί τῆς πέμπτης εἶναι αὔξημένο ἢ ἐλαττωμένο. Καί οἱ δύο τρίτες ἐνός ἐλαττωμένου διαστήματος εἶναι μικρές. Ὅταν ὁ θεμέλιος φθόγγος βρίσκεται στή χαμηλότερη θέση, ἡ τρίφωνη συγχορδία βρίσκεται σέ *εὐθεία κατάσταση*.

Σχ. 89

Τρίφωνη συγχορδία μπορεῖ νά σχηματιστεῖ σέ κάθε βαθμίδα τῆς κλίμακας, σέ οποιαδήποτε τονικότητα.

Σχ. 90